

Recensie *Alles is Grappig, dus Niets*

Er zijn boeken die je laten nadenken, en er zijn boeken die je het denken zelf doen wantrouwen. *Alles is grappig, dus niets* van René Oudeweg behoort onmiskenbaar tot die tweede categorie. Deze essaybundel, ogenschijnlijk gewijd aan iets lichts en alledaags als lachen, ontpopt zich al snel als een donkere, bijna onverbiddelijke diagnose van de hedendaagse conditie. Het lachen, zo stelt Oudeweg, is niet langer wat het geweest is—en misschien, zo suggereert hij, is het juist in zijn alomtegenwoordigheid dat het zijn betekenis verloren heeft.

Wat deze bundel bijzonder maakt, is niet alleen de thematische scherpte, maar vooral de consistentie waarmee Oudeweg zijn centrale intuïtie uitwerkt: dat de lach een grensverschijnsel is, en dat juist op die grens—tussen betekenis en betekenisverlies, tussen betrokkenheid en afstand, tussen ernst en spel—iets fundamenteels aan het verschuiven is. De essays volgen geen lineair betoog, maar bewegen zich eerder als een reeks cirkelende verkenningen rond een kern die nooit volledig wordt vastgelegd. Dit geeft het boek een essayistische vrijheid, maar ook een zekere onrust: de lezer wordt niet gerustgesteld met conclusies, maar voortdurend teruggeworpen op de vraag zelf.

In de eerste essays wordt de lach gepositioneerd als een ervaring die het denken onderbreekt. Hier sluit Oudeweg impliciet aan bij tradities die teruggaan tot Arthur Schopenhauer en Henri Bergson, maar hij herhaalt hun inzichten niet eenvoudig. Waar Schopenhauer de lach begrijpt als een botsing tussen concept en werkelijkheid, en Bergson haar ziet als een correctie op het mechanische in het levende, verschuift Oudeweg de aandacht naar de ervaring zelf: wat gebeurt er wanneer de lach ons overkomt? Deze vraag wordt niet empirisch, maar fenomenologisch benaderd. De lach verschijnt hier als een moment waarin het subject zijn greep op zichzelf verliest, een kortstondige breuk in de continuïteit van het denken.

Deze benadering is overtuigend, maar niet zonder risico. Door de lach zo sterk te situeren als een grenservaring, dreigt zij los te raken van haar concrete sociale en historische context. Oudeweg lijkt zich hiervan bewust, en in latere essays verschuift de focus

naar de sociale dimensie van het lachen. Hier wordt de lach gelezen als een instrument van macht, in lijn met klassieke ideeën van Thomas Hobbes, maar ook in dialoog met hedendaagse denkers zoals Achille Mbembe. De vraag “wie lacht om wie?” krijgt een centrale plaats, en de lach wordt zichtbaar als een subtiel mechanisme van in- en uitsluiting.

Het is in deze overgang van fenomenologie naar sociale analyse dat de bundel aan kracht wint. Oudeweg slaagt erin om de abstracte reflectie te verbinden met concrete structuren van macht en gemeenschap, zonder te vervallen in simplificaties. De lach wordt niet gereduceerd tot een instrument van dominantie, maar verschijnt als een ambivalent fenomeen dat zowel kan onderdrukken als bevrijden. Deze dubbelzinnigheid blijft een constante doorheen het boek, en vormt misschien wel zijn belangrijkste kracht: niets wordt definitief vastgelegd, alles blijft in beweging.

Toch is het niet deze ambivalentie die het boek zijn scherpte geeft, maar eerder de manier waarop zij geleidelijk wordt ondergraven. Naarmate de essays vorderen, verschuift de toon. Wat begint als een open verkenning, ontwikkelt zich tot een steeds somberder diagnose. De lach, zo lijkt het, verliest haar vermogen om werkelijk te ontregelen. Zij wordt opgenomen in structuren van herhaling, van digitalisering, van onmiddellijke herkenning. In het essay over het digitale tijdperk bereikt deze diagnose een eerste hoogtepunt: de lach wordt hier beschreven als een product, een circulerend object dat wordt geoptimaliseerd voor zichtbaarheid en engagement.

Deze analyse is niet nieuw in haar thematiek, maar wel in haar consequentie. Waar veel kritieken op digitale cultuur blijven steken in een oppervlakkige afwijzing van “social media”, gaat Oudeweg verder. Hij toont hoe de logica van herhaling en optimalisatie niet alleen de vorm van humor verandert, maar ook de voorwaarden van ervaring zelf. De lach wordt niet langer een gebeurtenis, maar een signaal—een teken dat men begrijpt, dat men participeert. In deze verschuiving verliest zij haar noodzakelijkheid: men lacht niet omdat men niet anders kan, maar omdat men moet.

Het is hier dat de bundel haar meest provocerende stelling ontwikkelt: dat de lach niet verdwijnt, maar vergaat. Niet door afwezigheid, maar door overdaad. Deze gedachte wordt in het slotessay uitgewerkt tot een bijna apocalyptische visie, waarin de lach verschijnt als een lege vorm die haar inhoud verloren heeft. Het lachen wordt een achtergrondruis, een constante die niets meer onderscheidt. Wat ooit een moment van breuk was, wordt een continuüm van bevestiging.

Deze pessimistische wending zal niet elke lezer overtuigen. Men zou kunnen tegenwerpen dat Oudeweg hier te ver gaat, dat hij de diversiteit van hedendaagse humor onderschat, of dat hij te snel generaliseert van bepaalde vormen van digitale cultuur naar de ervaring als geheel. Er zijn immers nog steeds momenten van echte lach, van onverwachte ontregeling, van humor die werkelijk raakt. Oudeweg ontkent dit niet expliciet, maar zijn analyse laat er weinig ruimte voor. De nadruk ligt op het verval, op de uitputting, op het verlies.

Toch zou het een vergissing zijn om deze pessimistische toon eenvoudigweg af te wijzen. Zij maakt deel uit van de kracht van het boek. Oudeweg schrijft niet als een neutrale observator, maar als iemand die zich laat raken door wat hij beschrijft. Zijn essays hebben een zekere intensiteit, een urgentie die voortkomt uit het gevoel dat er iets op het spel staat. Deze betrokkenheid geeft het boek zijn scherpte, maar maakt het ook kwetsbaar voor kritiek. Het is geen evenwichtige analyse, maar een stellingname.

Een van de meest interessante aspecten van de bundel is de manier waarop zij de relatie tussen humor en ernst herdenkt. Traditioneel worden deze twee gezien als tegenpolen, maar Oudeweg laat zien hoe zij elkaar vooronderstellen. De lach heeft ernst nodig om betekenis te hebben, en omgekeerd kan ernst niet bestaan zonder de mogelijkheid van relativering. Wanneer de lach haar scherpte verliest, verliest ook de ernst haar gewicht. Dit inzicht wordt bijzonder pregnant in het nawoord, waarin de vraag wordt gesteld of niet zowel de humor als de ernst tegelijk aan het verdwijnen zijn.

In dit nawoord verschijnt ook de figuur van Emil Cioran, als een soort schaduwfiguur die de bundel achteraf verlicht. De vraag of Cioran zou hebben

gelachen in onze tijd, is meer dan een retorische vondst. Zij functioneert als een toetssteen voor de hele analyse. Ciorans ironie is geen lichte, bevrijdende humor, maar een vorm van denken die geen troost biedt. In die zin staat hij haaks op de hedendaagse lach die Oudeweg beschrijft: een lach die verdovend werkt, die elke ernst neutraliseert.

De verwijzing naar Cioran is veelzeggend, maar ook symptomatisch voor een bredere tendens in het boek: de neiging om de hedendaagse situatie te contrasteren met een impliciet verleden waarin de lach nog betekenisvol was. Hoewel Oudeweg deze nostalgie niet expliciet maakt, is zij wel aanwezig als ondertoon. Men zou zich kunnen afvragen of dit contrast niet te scherp is, of dat het verleden niet eveneens gekenmerkt werd door vormen van lege, mechanische lach. De geschiedenis van humor is immers nooit puur geweest.

Desondanks blijft de centrale intuïtie van het boek overtuigend: dat er iets veranderd is in de manier waarop wij lachen, en dat deze verandering gevolgen heeft voor hoe wij ons tot de wereld verhouden. Oudeweg dwingt de lezer om stil te staan bij iets wat meestal als vanzelfsprekend wordt beschouwd. Hij maakt zichtbaar wat doorgaans onzichtbaar blijft, en in die zin vervult hij een klassieke filosofische taak.

Stilistisch is de bundel consistent en zorgvuldig geschreven. De zinnen zijn helder, maar niet eenvoudig; zij hebben een ritme dat past bij de essayistische vorm. Oudeweg vermijdt jargon, zonder in banaliteit te vervallen. Zijn taal is precies, soms bijna klinisch, maar altijd doordrongen van een zekere intensiteit. Dit maakt het boek toegankelijk, maar niet gemakkelijk. Het vraagt aandacht, en belooft die aandacht met inzichten die blijven hangen.

Toch is het geen boek dat men leest voor plezier. De thematiek, de toon, en de consequentie van de analyse maken het tot een veeleisende lectuur. Het confronteert de lezer met vragen die niet eenvoudig te beantwoorden zijn, en biedt weinig houvast. Dit kan als een tekort worden ervaren, maar ook als een kracht. Oudeweg weigert om zijn lezer te ontzien, en dat maakt het boek des te indringender.

Misschien is dat uiteindelijk de belangrijkste verdienste van Alles is grappig, dus niets: dat het de lach zelf problematiseert, zonder haar volledig te verwerpen. Het laat zien dat lachen niet vanzelfsprekend is, dat het een geschiedenis heeft, een structuur, en een betekenis die kan veranderen. In een tijd waarin alles potentieel grappig lijkt, is het een radicale daad om te vragen wat dat eigenlijk betekent.

Of men het eens is met de diagnose van culturele uitputting, is uiteindelijk minder belangrijk dan de vraag die het boek oproept: wat betekent het om te lachen? Niet als reflex, niet als sociale plicht, maar als ervaring. In die vraag ligt een uitnodiging, maar ook een uitdaging. Want wie haar serieus neemt, zal misschien anders gaan lachen—of misschien even niet meer.